

Autor: Lucian Tudor

Oswald Spengler dnes patří k vůbec nejznámějším a nejvýraznějším myslitelům tzv. německé „konzervativní revoluce“ počátku 20. století. Často dokonce bývá – spolu s Arthurem Moellerem van den Bruck a Ernstem Jüngerem – zmiňován jako jeden z mužů s největším vlivem na německý meziválečný konzervativismus do té míry, že jeho filozofie kulturního pesimismu je označována za typický projev revolučně konzervativních pozic jako takových (přestože většina revolučních konzervativců smýšlela podstatně optimističtěji než on). 1]

Naši debatu bychom měli začít stručným přehledem hlavních motivů Spenglerovy filozofie. 2] Každá vysoká kultura podle něj má svou vlastní „duši“ (jak nazývá její niterný charakter) a prochází předvídatelným cyklem zrození, růstu, dovršení, úpadku a zániku, podobně jako rostlina. Jak sám píše:

Oswald Spengler

Kultura se zrodí v okamžiku, kdy se velká duše probudí z praduševního stavu věčně-dětského lidství, vydělí se, tvar z beztvarého, něco omezeného a pomíjivého z bezmezného a setrvalého. Vykveté na půdě jedné přesně vymezené krajiny, na níž zůstane rostlinným způsobem vázána. Kultura umírá, když tato duše uskutečnila plnou sumu svých možností v podobě národů, jazyků, věrouk, umění, států, věd, a tím se opět vrací do praduševna. 3]

Spengler ve svém díle striktně rozlišuje mezi pojmy *Kultur* a *Zivilisation*. Jako *Kultur* označuje počáteční fáze vysoké kultury, pro něž jsou typické venkovský život, nábožnost, vitalita, vůle k moci a převaha instinktů, termínem *Zivilisation* pak stadium pozdější, kdy převládá urbanizace, úpadek náboženství, čistě racionální intelekt, mechanizovaný život a dekadence. Jakkoliv uznával i existenci dalších vysokých kultur, soustředil se Spengler především na tři z nich, které mezi sebou porovnával a rozlišoval nejčastěji: magická, klasická (řecko-římská) a vládnoucí vysoká kultura západní. Západ, v pozdních fázích *Zivilisation*, měl podle něj velice brzy vstoupit do poslední imperiální „caesaristické“ periody, již Spengler označoval za poslední záblesk vyhasínající vysoké kultury. 4]

Jeho zřejmě nejdůležitějším příspěvkem do korpusu konzervativní revoluce však je jeho teorie „pruského socialismu“, již vytvořil s vidinou dosažení spojení konzervativců se socialisty. Snaží se ukázat, že pruský charakter – tedy německý charakter *par excellence* – je v zásadě

socialistický. Skutečný socialismus nebyl pro Spenglera hospodářskou, ale v první řadě etickou otázkou. **Etický, pruský socialismus znamenal rozvoj a uplatnění pracovní etiky, kázně, poslušnosti, vědomí povinnosti k blahu celku, sebeobětování a otevřenost všech pozic nadaným lidem.** Pruský socialismus se odlišoval od marxismu i liberalismu: marxismus Spengler nepovažoval za skutečný socialismus **kvůli jeho materialismu a důrazu na třídní boj**, což bylo v ostrém protikladu k etickým základům pruského státu. Za neslučitelný s pruským duchem však považoval i liberalismus s kapitalismem, jež potlačují ideu povinnosti, vyznávají „pirátské zákony“ a **nastolily vládu peněz.** 5]

Teorie Oswalda Spenglera o předpověditelných kulturních cyklech, protikladu *Kultur* a *Zivilisation*, úpadku západní vysoké kultury či nemarxistické podobě socialismu se v Německu první části 20. století těšily značné pozornosti a bezpochyby měly nemalý vliv na dobové pravicové myšlení. Často už se však zapomíná, do jaké míry se postoje řady konzervativních revolucionářů od těch Spenglerových lišily, přestože je studovali a někdy z nich i čerpali. **Následkem přehnaného důrazu kladeného na význam spenglerovské teorie pro konzervativní revoluci tak mnozí badatelé přehlížejí bohatství ostatních významných vlivů na německou pravici.** Ironií osudu pak právě myslitelé ovlivnění Spenglerem nejvýrazněji – a to nejen ti z řad autorů řazených k německé konzervativní revoluci, ale také později k tradicionalismu a Nové pravici – pro něj mají nejen slova uznání, ale také kritiky. **Toto musíme skutečně zdůraznit: většina konzervativních intelektuálů, kteří si Spenglerových myšlenek vysoce považovali, současně dávala velice zřetelně najevo, že je třeba nahlížet na ně kriticky a nikoliv je bezvýhradně přijímat jako celek.**

Asi nejdůležitější kritika Spenglera ze strany revolučních konzervativců zaznívá z úst Arthura Moellera van den Bruck. 6] Ten se s ním shodoval na jistých základních idejích, jako je dělení na *Kultur* a *Zivilisation*, úpadek západní kultury i pojetí socialismu, jež Moeller už dříve sám zpracoval v poněkud odlišné podobě ve své knize *Der Preussische Stil* („Pruský styl“, 1916). 7] Moeller se ovšem rozhodně vymezoval proti Spenglerovu deterministickému a fatalistickému výkladu dějin i myšlence pevně daných kulturních cyklů. Dějiny totiž považoval za ze své podstaty nepředvídatelné a otevřené: „Vždy existuje nový začátek... Historie je příběh, který nelze vypočítat.“ 8] Navíc věřil, že historie nevytváří uzavřený „kruh“ (jako ve Spenglerově pojetí), ale spíše „spirálu“, tedy že národ v úpadku může vývoj zvrátit, dojde-li v něm k jistým psychologickým procesům a událostem. 9]

Nejvýrazněji se však oba intelektuálové rozcházel v otázce kulturní morfologie. Moeller totiž Německo nepovažoval za součást „Západu“, ale svébytnou kulturu, jejíž duch toho má více společného s Ruskem než se „Západem“, kterou prý s **nevyhnutelným pádem Anglie a Francie** čeká vzestup. 10] Zde bychom však měli podotknout, že vyjmutí Německa z celku nazývaného „Západ“ není Moellerovou originální myšlenkou: s ideou, že Němci náležejí k zásadně odlišnému kulturnímu typu než západní národy, zejména ty náležející k anglosaskému okruhu, pracovali už mj. Werner Sombart, Edgar Julius Jung či Othmar Spann. Německo v jejich očích ztělesňovalo kulturu podstatně intenzivněji orientovanou na pospolitost, duchovní hodnoty a heroismus, zatímco v moderním „Západu“ spatřovali

ztělesněný příklon k individualismu, materialismu a kapitalistickému étosu. Tvrdili také, že přítomnost západních charakteristik ve společenském organismu moderního Německa je důsledkem relativně nedávné otravy německé kultury, již má německý národ povinnost sociokulturní revolucí překonat. 11]

S kritickou analýzou spenglerovské filozofie přišla i další výrazná osobnost německé konzervativní revoluce, sociolog **Hans Freyer**. 12] Jelikož nevěřil v předem odhadnutelný a rozhodnutý historický pokrok, přizvukoval Spenglerovu odmítnutí lineárního pojetí pokroku. Jeho kulturní filozofie kladla důraz na kulturní partikularismus a odlišnosti národů i jejich kultur, a proto mu bylo blízké Spenglerovo učení o podstatě či vitálním centru kultur i myšlenka, že každá kultura značí svébytný druh lidského bytí. Coby stoupenec na společenství soustředěného státního socialismu neměl Freyer větší problém ani se Spenglerovým anti-individualistickým „pruským socialismem“. Ve svém díle se Freyer zabývá řadou témat přítomných i u Spenglera – včetně integrační úlohy války, společenských hierarchií, výzev představovaných technickým vývojem, kulturní formou a jednotou – ovšem z perspektivy sociální teorie. 13]

Freyer však tvrdil, že myšlenku historických (kulturních) typů i kultur coby produktů v čase se vyvíjející podstaty dávno před Spenglerem v různých podobách rozpracovali ve svém díle myslitelé jako **Karl Lamprecht**, **Wilhelm Dilthey** nebo Hegel. Freyerova vlastní sociologie kulturních kategorií se od Spenglerovy morfologie značně lišila. Ve svém starším díle se Freyer věnoval v první řadě povaze kultur jednotlivých národů (*Völker*) než šířeji pojatým vysokým kulturám, zatímco v pozdějších pracích zdůrazňuje spřízněnost různých evropských kultur napříč staletími. Razantně odmítl Spenglerem předkládanou nemožnost srovnávat kultury a ve svém pojetí dějin „vykládal moderní Evropu jako kompozit ‚vrstev‘ starších kultur – opakovaně také zdůrazňoval, že všechny velké historické kultury vyrůstaly i z dědictví kultur minulých“. 14] Konečně nesouhlasil ani se Spenglerovým dějinným determinismem a „varoval své čtenáře, aby nepadli do tenat působivých organických metafor knihy [*Der Untergang des Abendlandes*] ... Současné ani budoucí požadavky nelze ‚odvodit‘ z poznání kulturních vzorců... v jádru totiž vycházejí ‚ze sázky činu‘ (*das Wagnis der Tat*).“ 15]

S vlastní a vlivnou konzervativní kritikou Spenglera přišel i italský tradicionalistický filozof Julius Evola, který sice byl ovlivněn idejemi konzervativní revoluce, sám však přišel s velice osobitou školou myšlení. Ve své autobiografii *Cesta rumělky* Evola pochvalně hovoří o Spenglerově filozofii, zejména jeho kritice moderní, racionalistické a mechanizované „západní“ *Zivilisation* a také kompletním odvržení myšlenky pokroku. 16] Někteří badatelé jako H. T. Hansen (vlastním jménem **Hans Thomas Hakl** – pozn. DP) sice připisují Spenglerovu učení veliký vliv na Evolovo myšlení, nezapomínejme však, že se Evolovo vnímání kultur se od toho Spenglerova velice výrazně odlišovalo: Ital se soustředil především na to, co viděl jako zásadní úlohu metafyzické pereniální Tradice napříč dějinami – nikoliv na historicky podmíněné kultury. 17]

Zásadní nedostatky Spenglerova myšlení Evola spatřoval v „naprostém nepochopení metafyziky a transcendence, jež ztělesňuje podstatu každé skutečné *Kultur*“. 18] Jakkoliv tak byla Spenglerova analýza *Zivilisation* pronikavě přesná, jeho skepse k náboženství ho vedla

ke slepotě a nepochopení vyšších duchovních sil, jež zásadním způsobem ovlivňují lidský život a povahu kultur a bez nichž není možné jasně uchopit určující charakteristiky *Kultur*. Jak poznamenal **Robert Steuckers**, značné nedostatky **spatřoval Evola** i ve Spenglerově analýze klasických a východních kultur; na svědomí je podle něj měly zejména „iracionalistické“ filozofické vlivy působící na německého myslitele: „Podle Evoly tento vitalismus vede Spenglera až k prohlášení, ‚nad nimiž se musí člověk červenat‘, o buddhismu, taoismu, stoicismu i řecko-římské civilizaci (podle Spenglera šlo o civilizaci ryzí ‚tělesnosti‘)“. 19] Problematické pro Evolu bylo i „Spenglerovo velebení ‚faustovského člověka‘, postavy zrozené až ve věku objevů, renesance a humanismu; touto časovou podmíněností je faustovský člověk tažen k horizontalitě namísto vertikality“. 20]

Konečně je na místě zmínit také novější recepci spenglerovské filozofie evropskou Novou pravicí a identitárním hnutím. Dílo Oswalda Spenglera studovali a hodnotili takřka všichni přední intelektuálové Nové pravice a identitárního hnutí, zejména Alain de Benoist, Dominique Venner, Pierre Krebs, Guillaume Faye, Julien Freund a Tomislav Sunić. Novopravicový pohled na Spenglerovo myšlení je sice jedinečný, ale v mnoha ohledech se podobá námitkám konzervativních revolucionářů jako Moeller van den Bruck či Hans Freyer. Stejně jako Spengler a mnozí další i novopravicoví intelektuálové kritizují „ideologii pokroku“, na rozdíl od něj však odmítají i myšlenku pevně daných dějinných cyklů a nepopírají ani existenci jakékoliv možnosti pokroku. **Přesněji řečeno se snaží zkorigovat nevyváženou ideu lineárního a nevyhnutelného pokroku, jež snižuje hodnotu všech minulých kultur ve prospěch současné, zároveň však „nevylít dítě i s vaničkou“ a připustit také jisté pozitivní aspekty pokroku - které chce Nová pravice skloubit s tradiční kulturou, a tak dosáhnout vyváženějšího kulturního uspořádání.** 21] Ke Spenglerovu historickému determinismu napsal čelní muž Nové pravice Alain de Benoist, že „od Eduarda Sprangera k Theodoru W. Adornovi zůstává hlavní výtkou vůči Spenglerovu myšlení jeho ‚fatalismus‘ a ‚determinismus‘. Otázka zní, do jaké míry je člověk zajatcem své vlastní historie. Kdy už nelze změnit její směřování?“ 22]

Podobně jako muži označovaní za revoluční konzervativce i intelektuálové Nové pravice ze zásady odmítají každé fatalistické a deterministické pojetí historie a nevěří, že by kterýkoliv lid byl odsouzen k neodvratnému úpadku. „Dekadence tudíž není čímsi nevyhnutelným, jak se Spengler nesprávně domníval“, napsal k tomu Pierre Krebs v podobném duchu jako ostatní autoři z tohoto milieu. 23] I když Nová pravice v hrubých obrysech přijímá Spenglerovu tezi o úpadku Západu, Evropa a Západ podle ní nejsou totožné entity, naopak stojí navzájem v protikladu. **Podle zastánců této nové filozofie kultury ztělesňují skutečnou evropskou kulturu početné tradice vyrůstající ze starobyklých evropských kultur. Proti ji musíme označit za neslučitelnou s moderním „Západem“ - kulturní emanací liberalismu, egalitářství a individualismu rané moderny.**

Nová pravice se sice se Spenglerem shoduje, že „Západ“ prochází úpadkem, „tento výchozí pesimismus však nijak nemění a nezastiňuje účel Nové pravice: **Západ dospěl do konečné fáze dekadence, a my se tak musíme definitivně rozžehnat se západní civilizací, znovu nalézt evropskou paměť a vysvobodit ji ze spárů rovnostářství...**“ 24] Z pohledu identitářství je totiž „Západ“ globalistickou a univerzalistickou entitou,

zkázonosnou pro identitu **evropských i neevropských** národů. Podobně jako konzervativní revolucionáři vyzývali ve své době Němce k prosazení práv a identity příslušejících jejich národu, volá i Nová pravice po překonání liberální kosmopolitní západní civilizace, jež by Evropanům dovolilo znovu nalézt a utvrdit hlubší kulturní a duchovní identitu, založenou na „obrození dějin“ a čerpající z tisíciletého a nejrůznějšími formami oděného evropského dědictví.

Poznámky:

1] Takovýto popis kulturního pesimismu se objevuje např. v „Part III. Three Major Expressions of Neo-Conservatism“ v knize Klemense von Klemperera *Germany's New Conservatism: Its History and Dilemma in the Twentieth Century* (Princeton: Princeton University Press, 1968).

2] Toto krátké shrnutí spenglerovské filozofie bychom rádi doplnili odkazem na asi nej kvalitnější anglojazyčný přehled Spenglerova myšlení, dílo Stephena M. Borthwicka „Historian of the Future: An Introduction to Oswald Spengler's Life and Works for the Curious Passer-by and the Interested Student,” *Institute for Oswald Spengler Studies*, 2011.

3] Oswald Spengler, *The Decline of the West Vol. 1: Form and Actuality* (New York: Alfred A. Knopf, 1926), s. 106. /česky *Zánik Západu*, s.103/

4] *Ibid.*

5] Viz “Prussianism and Socialism” v Oswald Spengler, *Selected Essays* (Chicago: Regnery, 1967).

6] Přehled jeho myšlení naleznete zde: “Arthur Moeller van den Bruck: The Man & His Thought,” Counter-Currents Publishing, 17. srpna 2012. Česky: Arthur Moeller van den Bruck: osobnost, dílo, myšlenky, Délský potápěč 23. dubna 2018.

7] Viz Fritz Stern, *The Politics of Cultural Despair* (Berkeley: University of California Press, 1974), s. 238-239, a Alain de Benoist, “Arthur Moeller van den Bruck,” *Elementos: Revista de Metapolítica para una Civilización Europea* č. 15 (11. června 2011), s. 30, 40-42.

8] Arthur Moeller van den Bruck citován v Benoist, “Arthur Moeller van den Bruck,” s. 41.

9] *Ibid.*, s. 41.

10] *Ibid.*, s. 41-43.

11] Viz Fritz K. Ringer, *The Decline of the German Mandarins: The German Academic Community, 1890-1933* (Hanover: University Press of New England, 1990), s. 183 ff.; John J. Haag, *Othmar Spann and the Politics of “Totality”: Corporatism in Theory and Practice* (Ph.D. Thesis, Rice University, 1969), s. 24-26, 78, 111.; Úvod Alexandera Jacoba a “Part I: The Intellectual Foundations of Politics” v Edgar Julius Jung, *The Rule of the Inferiour*, Vol. 1

(Lewiston, New York: Edwin Mellon Press, 1995).

12] Lucian Tudor, "Hans Freyer: The Quest for Collective Meaning," Counter-Currents Publishing, 22. února 2013. Česky: Hans Freyer – hledání kolektivního smyslu, Délský potápěč 16. května 2014.

13] Viz Jerry Z. Muller, *The Other God That Failed: Hans Freyer and the Deradicalization of German Conservatism* (Princeton: Princeton University Press, 1987), s. 78-79, 120-121.

14] *Ibid.*, s. 335.

15] *Ibid.*, s. 79.

16] Viz Julius Evola, *The Path of Cinnabar* (London: Integral Tradition Publishing, 2009), s. 203-204.

17] Viz H. T. Hansen, "Julius Evola's Political Endeavors," in Julius Evola, *Men Among the Ruins: Postwar Reflections of a Radical Traditionalist* (Rochester: Inner Traditions, 2002), s. 15-17.

18] Evola, *Path of Cinnabar*, s. 204.

19] Robert Steuckers, "Evola & Spengler," *Counter-Currents Publishing*, 20. září 2010. Česky: Evola & Spengler, Délský potápěč 17. února 2011.

20] *Ibid.*

21] Alexandr Dugin to popsal ve své pro Novou pravici i eurasianisty platné vizi následovně: „Formální rozpor mezi tradicí a modernou mizí... realita vytlačená osvícenstvím se vrací na své právoplatné místo: náboženství, etnos, impérium, kult, legendy atd. Zároveň si však od moderny vypůjčuje technologické pokroky, hospodářský rozvoj, sociální spravedlnost, práva dělníků atd. (Viz Alexander Dugin, „Multipolarism as an Open Project,” *Journal of Eurasian Affairs* roč. 1, č. 1 (září 2013), s. 12-13.

22] Alain de Benoist, "Oswald Spengler," *Elementos: Revista de Metapolítica para una Civilización Europea* č. 10 (15. dubna 2011), s. 13..

23] Pierre Krebs, *Fighting for the Essence* (London: Arktos, 2012), s. 34.

24] Sebastian J. Lorenz, "El Decadentismo Occidental, desde la Konservative Revolution a la Nouvelle Droite," *Elementos: Revista de Metapolítica para una Civilización Europea* č. 10 (15. dubna 2011), s. 5.

Esej Luciana Tudora *The Revolutionary Conservative Critique of Oswald Spengler* vyšla na stránkách Counter-Currents Publishing 14. listopadu 2014.